

ДИНАМІКА ДУХОВНИХ ПРІОРИТЕТІВ ТА МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО СТУДЕНСТВА

УДК 159.922

ЧОПЕЙ Вікторія Степанівна

кандидат соціологічних наук, декан факультету
філології та соціальних технологій
Карпатського інституту підприємництва
університету "Україна", м. Хуст

У статті аналізується динаміка духовних пріоритетів і моральних цінностей сучасної студентської молоді. Ціннісні орієнтації розглядаються в їх соціокультурному й соціоонтологічному аспектах

Ключові слова: *студентство, цінності, ціннісні орієнтації, духовне пріоритети, динаміка*

ДИНАМИКА ДУХОВНЫХ ПРИОРИТЕТОВ И МОРАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ СОВРЕМЕННОГО СТУДЕНЧЕСТВА

В статье анализируется динамика духовных приоритетов и моральных ценностей современной студенческой молодежи. Ценностные ориентации рассматриваются в их социокультурном и социоонтологическом аспектах.

Ключевые слова: *студенчество, ценности, ценностные ориентации, духовные приоритеты, динамика.*

Розбудова української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе і невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина і патріота рідної землі. Лише люди, безмежно віддані українській національній ідеї, здатні відстояти незалежність, соборність України, вивести її з тимчасових соціально – економічних труднощів на шлях прогресу і процвітання.

З огляду на це, побудова нового демократичного, гуманного суспільства, яке орієнтується на високі національні і загальнолюдські цінності, набуває, насамперед, виховного характеру. Особливо це стосується підростаючого покоління, якому в недалекому майбутньому відстоювати та примножувати здобутки нашої незалежності. Зараз, в умовах економічної кризи, відбувається інтенсивний процес соціальної і моральної деградації частини молоді, надмірного захоплення негативними формами комерційного бізнесу і низькопробною зарубіжною культурою. Відтак, притуплюються природні потреби в пізнанні, втрачається інтерес до чесної праці, знецінюються духовні ідеали.

Студентство – це не лише частина молоді, якій "належить майбутнє", це – інтелектуальне осердя майбутнього, його активний фермент і надія. Виховання студентської молоді є вихованням майбутньої еліти в прямому розумінні цього поняття.

Кожна із складових, запропонованої системи цінностей, має посередній чи опосередкований зв'язок з духовністю особистості. Глибокі зміни, які відбуваються на всьому європейському континенті

ненті і в Україні зокрема, призвели до того, що ми частіше стали замислюватися над реаліями, які нас оточують, переоцінювати свої погляди і позиції. Демонтуються старі ідеологічні схеми, переосмислюються цінності.

В нашій країні прагнення до демократичних цінностей та радикальні зміни, багато в чому знаходяться в різних площинах виміру. На жаль, нове часто починається всупереч всім демократичним нормам. Тому, прагнучи до демократичного суспільства, доцільно встановити, який зміст ми вкладаємо в це поняття, які ціннісні орієнтації повинні бути у громадянина демократичного суспільства, чи може бути визначена парадигма демократичних цінностей.

Суспільство та його внутрішні процеси розвиваються за своїми власними законами, які мало залежать від зовнішніх чинників. Основною рушійною силою цього розвитку є і інтереси та потреби людей, а отже і єдиними, хто може впливати на процеси розвитку культури є індивіди, особистості.

Сьогодні слова “знання – це сила” звучать з новою могутністю. Вони перетворились на основний фактор виробництва і суспільного прогресу взагалі.

Перехід до економіки знань уже розпочався і в деяких сферах він є відчутним. В майбутньому дані тенденції тільки посилюватимуться, а враховуючи значне пришвидшення соціально-економічних процесів у ХХІ ст., побудова економіки знань в найближчі роки є цілковитою реальністю.

У зв'язку з великим впливом сучасних технологій: телефонів, комп'ютерів, телевізорів, Інтернету, високих темпів росту автоматизації суспільного життя кардинально змінилися і погляди на саме життя, його сенс та сутність. Життя людини сучасного світу стало більш пасивним, інертним, у деяких випадках навіть бездіяльним.

Що ж стосується молодого покоління, то цей негативний вплив відобразився на ньому найбільше. Для багатьох людей, починаючи ще з дитинства основною розвагою є комп'ютер, який у багатьох випадках заміняє живе спілкування з друзями, батьками, однолітками. Вже виходячи з цього можна виявити той факт, що люди менше уваги приділяють власному фізичному та розумовому розвитку.

Для молоді характерним є захоплення сучасними нетиповими музичними течіями, комп'ютерними іграми, телефонами, спілкуванням через Інтернет. Майже відсутнім в Україні є захоплення образотворчим мистецтвом, класичною музикою, художньою літературою, яка в останні роки в Європі почала набувати істотного значення серед культурних цінностей. Також, однією з характерних ознак нашої держави є те, що у ній відсутні якісні закони, які могли б регулювати культурне життя суспільства, відсутні кваліфіковані кадри для створення якісних програм з розвитку молоді, по-

гано розвинена інфраструктура населення. Саме через це молодь піддається активному впливу з боку інших культур і не має змоги створити своєї власної системи цінностей, своєї власної стійкої тенденції розвитку держави та населення по відношенню до іноземно-го впливу.

В світлі всього вищевикладеного, варто підняти й тему морального виховання, а ця проблема є доволі наболілою. Сьогодні проблема морального виховання набуває все більшої актуальності. В умовах дегуманізації суспільних відносин, підкорення їх потребам ринку, девальвації й релятивізації моральних цінностей, втрати виховних ідеалів, відчуження людей один від одного важливим є пошук ефективних форм, методів та засобів морального виховання студентської молоді.

Проблема морального виховання особистості є предметом психологічних і педагогічних досліджень. Тому ми розглядаємо моральне виховання особистості в педагогічному й психологічному аспектах. О.Вишневський, підкреслюючи значущість морального виховання для демократизації українського суспільства, вказував, що шлях до успіху в сучасному українському вихованні веде тільки через моральне відродження, й практичне завдання вихователя полягає в удосконаленні того середовища, в якому живе вихованець (стосунків у сім'ї, школі, інституті; змісту освіти; методів навчання тощо), а також у "демонструванні" власного ставлення до світу (до фактів, подій, людей, літературних образів, історичних постатей тощо). Учений вказував, що потрібно намагатися вчасно надати вихованцеві моральну допомогу своєю порадою та прикладом [2, с.105-106]. Тож варто прислухатися до порад відомого вченого і працювати ще й над вихованням моральних якостей у студентської молоді.

Студентство є особливою соціальною групою молоді, зайнятою підготовкою до виконання соціальної і професійної ролі в духовному виробництві і накопичуючи потенціал майбутнього стану суспільства.

Динамічність ціннісних орієнтацій студентства обумовлено подвійністю, проміжним положенням студентства між пасивним об'єктом соціальної турботи і активним суб'єктом соціальної дії.

Між полюсами старих і нових суспільних цінностей (духовних, економічних, раціональних), студентство виявилось ближче до ухвалення нових цінностей, але формою. Що стосується необхідності реальних дій по їх досягненню то тут більше спостерігається відхід від особистої відповідальності і готовність перекласти її на інших.

Особливу значущість у формуванні цінностей мають проблеми, обумовлені духовно-етичним хаосом, в якому опинилася україн-

ська молодь. На фоні світоглядної невизначеності експансія масової комерційної культури агресивно насаджуючи психологію споживача і вигоди, приводить до етичної деградації особи і зниження цінності людського життя, примітивізує значення людського буття, стимулює асоціальні і протиправні форми самореалізації (злочинність, алкоголізм, наркоманія, проституція), обумовлює масове розповсюдження містичних навчань, рухів і нетрадиційних культів, що представляють реальну небезпеку для етичного здоров'я молоді людини ослаблює і руйнує механізми культурної спадкоємності, загрожуючи збереженню самобутності вітчизняної культури. В результаті в оцінці базових етичних цінностей студентська молодь істотно розходиться з переважною більшістю громадян.

Нинішня система освіти і виховання молодого покоління не надає належної уваги формуванню у молоді духовності, ціннісних орієнтирів, громадянськості. Ця система не сприяє формуванню у молодих людей прагнення стати повноцінними учасниками соціально-політичного і економічного процесу. В той же час, майбутнє України, де ще не завершився процес самоідентифікації держави в політиці і економіці, у величезному ступені залежить від готовності молодого покоління активно і професійно включитися в політичну діяльність.

Якщо з боку старшого покоління періодично запускаючого механізм реанімації "культури гарантій" то з боку покоління молодшого - демонструвалася відмова від патерналістської опіки держави і культивування індивідуалістичних установок. Звідси почався зсув у бік орієнтації молоді на меритократичну систему трудових винагород, пріоритетів "приватного життя" і соціальних свобод.

При цьому необхідно ціннісні орієнтації, що трансформуються, розглядати в їх соціокультурному і соціоонтологічному аспектах.

Соціокультурний аспект зміни ціннісних орієнтацій пропонується розглядати як, з одного боку, "спосіб перетворення цінностей соціуму в цінності особи" (М. Каган), з іншого, - як регулятивну реакцію на нові умови диктовані економічними, соціально-політичними і інформаційно-комунікативними реаліями нової суспільної ситуації, що змінилися [3, с. 212 - 227].

Соціоонтологічний аспект визначається глибинним зв'язком людини зі світом, вищою і соціокультурною реальністю в цілому. Людина включена в ці світи перш за все не через когнітивні акти і не через ірраціональні імпульси або надраціональні інтуїції (А.Гусейнов). Соціоонтологічно вона включена в них через творчовідтворюючу діяльність, конструюючи саме соціальне буття. В зв'язку з цим відсторонення молоді від творення соціальної реальності є питання онтологічної властивості, як процес відторгнення з власним буттям.

Все більше розповсюдження одержує прагматизм в рішенні життєвих завдань. В цілому слід визнати, що суспільно значуща мета праці була девальвована, а нова модель індивідуалізму як більш адекватна ринковому суспільству, ще не визначилася в своїх перевагах.

Безперечним найважливішим чинником формування прагматизму як структурного елемента ціннісної свідомості української молоді слід рахувати появу політичних і економічних свобод. В той же час дії і вчинки молодих людей, вибір ними поведінкових альтернатив не можуть бути повністю детермінованими одними тільки соціально-політичними умовами (соціальним буттям). Реконструкція ціннісних орієнтацій сучасної української молоді не може цілком ґрунтуватися на русі аналізу “від загального до приватного” або по схемі: які умови, така і реакція молоді на них.

Прагматизм молодіжної свідомості виявляється в домаганнях молоді в їх зв'язку зі свободою біографічного проектування. В змісті домагань виділяється особистий аспект, коли формування ціннісних установок відбувається іноді навіть на противагу зовнішнім обставинам. Так, згідно Д.Лернеру, становлення сучасного “Я” неминуче починається з подолання культурних табу, соціальних заборон на свободу біографічного проектування. Саме в даний час починають розростатися домагання на швидкі і зримі зміни в приватному і публічному житті людей. Якщо ж вони не виправдовуються, виникає реакція очікувань, що не “зустріли”. Виникає конфлікт двох фундаментальних соціокультурних орієнтацій: проходження традиціоналістської установки на “гарантований дохід” або ж ухвалення “споживацької свободи”. Зокрема, істотно змінилися життєві стратегії молодих людей, а також їх уявлення про своє місце у владних структурах. Почала різко зростати мотивація на вищу освіту, цінності освіти і інтелекту, а також на комфортні умови життя. Прагнення ж до офіційного “широкого суспільного визнання” істотно знизилася. Важливо відзначити і те, що збільшилася вага особових цінностей по відношенню до цінностей колективних, суспільних. В центрі був поставлений особистий успіх, добробут, сімейне щастя. Тоді як поняття “благо країни” дещо втратило своє колишнє значення. Багато молодих людей не бачать опори в державі, а тому відмовляються йому в своїй довірі і не орієнтуються на свою співпрацю з ним.

Спіраючись на ряд джерел, до числа подій і явищ, що істотно вплинули на формування системи цінностей молодого покоління, ми відносимо наступні: демонтаж політичної і соціально-економічної системи держави, безробіття, наркоманія, маргіналізація населення, проституція, безпритульність, бандитизм. Розрив державою в односторонньому порядку негласного соціального

договору зі своїм суспільством, активне знищення виробничого, економічного, оборонного, наукового, культурного, соціального, духовно-етичного потенціалу України, зовнішній борг і прокрутка надприбуткових кредитів, стрімке зубожіння основної маси населення, що співпало з появою надбагатої нечисленної політико-економічної еліти, колосальні масштаби корупції в середовищі державних службовців, відтік капіталу за межі України, цинізм влади, дефолт, крах суперліберальних і демократичних реформ, диференціація рівня життя, усвідомлення того, що реформи відкинули країну назад як в політичному, так і соціально-економічному відносінах.

Родина для молоді залишається однією з деяких традиційних цінностей, у відношенні якої існує практично повна однастайність. Її важливість у своєму житті визнають до 90% студентів, причому відводять “дуже важливу” і “досить важливу” роль. Майже три чверті молоді вважають, що сімейні відносини - неодмінна умова щастя й лише кожний п'ятий згоден із твердженням, що “шлюб - застарілий спосіб організації родини”. Не згодні із цим твердженням майже три чверті студентської молоді [4, с.61-71].

Для більше 80% молоді умовою сімейного щастя є діти. Серед факторів, що забезпечують стійкість і стабільність родини, молодь, в порядку важливості, вказує наступні: повага і підтримка між подружжям; подружня вірність; задоволеність сексуальними відносинами; достатній прибуток; нормальні житлові умови; проживання окремо від батьків; готовність обговорювати проблеми, що виникають між подружжям. Малозначимими названі розходження в соціальному походженні й релігійній вірі. 54,7% молоді виступають за рівноправну родину, у якій жінка повинна й може вести активне життя за її межами. Це відображає тенденцію, відповідно до якої роль жінки в матеріальному забезпеченні родини зростає. Причому, це - не виключення із правил, що стосується неповних або неблагополучних родин, це стосується і повних родин. Так вважає більшість чоловіків, але, що парадоксально, менше число жінок і особливо тих, хто проживає в сільській місцевості. Безумовно, орієнтація на партнерський шлюб є визначальною. Але в той же час 45,3% молоді - прихильники традиційних сімейних відносин. Їхній вибір може бути обумовлений соціальним середовищем, у якому вони живуть (особливо етнічним), орієнтаціями батьків, друзів, особистим досвідом. Серед пояснень домінує твердження, що жінка повинна господарювати й виховувати дітей [4, с.61-71].

Таким чином, уявлення молоді про сімейне благополуччя, незважаючи на поширеність сурогатних форм сімейних відносин

(типу “цивільний шлюб”) не зазнали істотних змін і носять, власне кажучи, традиційний характер. Можна відзначити зростаючу роль матеріальних факторів у функціонуванні молодіжної родини [5, с. 84-90].

Погоджуючись з Л.Амджадіним зазначимо, що для сучасного стану соціального інституту сім'ї характерні такі гендерні особливості:

- інститут сім'ї як порівняно стійка соціальна структура суспільства зберігає найвищу вагомість у масовій свідомості населення, хоча й гендерні інтереси й очікування щодо нього не завжди справджуються;

- продовжують знижуватися показники шлюбності українського населення за одночасного підвищення показників розлученості, овдовіння та позашлюбного народження дітей;

- у сімейно-шлюбній структурі населення продовжуються тенденції до зменшення частки молодих сімей, заснованих на офіційно оформленому шлюбі, та зростання частки неповних сімей (без шлюбної пари), що складаються з матері й дитини;

- поглиблюється тендерна асиметрія у шлюбних та сімейних характеристиках населення, що виявляється, зокрема, у розриві між частками жінок і чоловіків, які перебувають у шлюбі, а також у зростанні кількості овдовілих осіб у суспільстві за рахунок жінок;

- масова свідомість продовжує залишатися налаштованою на збереження патріархатного типу сімей із завищеними очікуваннями на адресу чоловіків, хоча й виявляє готовність сприймати гендерно-рольовий розподіл певних обов'язків у сім'ї на паритетних засадах;

- залишається традиційною гендерна сегрегація у сучасних українських сім'ях, що виявляється, зокрема, у значно більшій завантаженості жінок порівняно з чоловіками у сфері виконання обов'язків хатньої роботи та догляду за дітьми;

- поширені у суспільстві гендерні стереотипи свідчать про те, що сучасні гендерні відносини перебувають у стані певної трансформації, зумовленому розвитком загальної політичної й соціально-економічної ситуації у країні, а тому ті суперечливі тенденції, що спостерігаються в інституті сім'ї, потребують додаткового вивчення їх як феномена перехідного періоду [1, с. 60-74].

Світ молоді завжди спрямований в майбутнє, а тому зміна духовних пріоритетів та моральних цінностей студентської молоді завжди актуальна.

Література

1. Амджадін Л. Трансформаційні зміни інституту сім'ї та шлюбних відносин в українському суспільстві: гендерний аналіз / Л. Амджадін // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2007. - № 3 - С. 60-74.
2. Вишневський О. Концепція демократизації українського виховання // Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. - К.: Школяр. - 1997. - С. 78-122.
3. Каган М. С. Формирование личности как синергетический процесс / М. С. Каган // Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности. - М.: Прогресс-Традиция, 2003. - С. 212-227.
4. Ноур А. М. Особливості становлення та розвитку молодих сімей в Україні / А. М. Ноур. - Український соціум. - 2008. - № 1. - С. 61-71.
5. Петров А. В. Ценностные предпочтения молодежи: диагностика и тенденции изменений / А. В. Петров // Социологические исследования. - 2008. - № 2. - С. 84-90.

Dynamics of spiritual priorities and moral values of modern student's youth is analyzed in this article. Valuable orientations are considered in their sociological, cultural and ontological aspects

Keywords: *students, values, valuable orientations, spiritual priorities, dynamics*